

Euroopan kansallispuistojen 100-vuotisjuhlavuosi

**Kansallispuistot ovat luontoa hienoimmillaan. Ne ovat luonnonperintö-
ämme ja kansallisarteitamme, jotka me säästämme luontoa, itseämme ja
tulevia polvia varten. Ne ovat kaikille avoimia nähtävyyksiä ja retkeily-
alueita, jotka eivät säilyisi ilman suojelua.**

Kansallispuistoaate virisi Yhdysvalloissa 1870-luvulla, kun asutus levisi län-
teen. Nähtyään Yellowstonen ainutlaatuisen luonnon, halusivat uudisasukkaat
säilyttää alueen yhteisenä omaisuutena. Yellowstone, maailman ensimmäinen
kansallispuisto, perustettiin vuonna 1872. Australia, Kanada ja Uusi-Seelanti
seurasivat pian perässä perustaen omansa. Ruotsi perusti Euroopan ensim-
mäiset kansallispuistot vuonna 1909 ja toisen maailmansodan jälkeen perustet-
tiin kansallispuistoja ympäri maailmaa.

Tutkimusmatkailija A. E. Nordenskiöld viritti Pohjolassa kansallispuistokeskus-
telun vuonna 1880 ja luonnonsuojelualueita perustettiin Pohjoismaihin jo 1900-
luvun alusta lähtien. Ruotsi säätöi edelläkävijänä ensimmäiset luonnonsuojelulait
jo vuonna 1909, joiden nojalla Ruotsiin perustettiin ensimmäiset kansallispuis-
tot; viisi perustettiin tunturialueelle, yksi ikimetsäalue suojeltiin, samoin kaksi
kulttuurimaisema-alueita ja osa Gotska Sandön saaresta.

Aina 1960-luvulle asti luonnonsuojeluaate perustui suurelta osin kansallis-
romanttiseen näkemykseen, jonka mukaan kauniita luonnonmaisemia tuli säi-
lyttää tuleville sukupolville. Alueita suojeltiin lähinnä esteettisin tai matkailullisin
perustein, mikä johti siihen, että kansallispuistoverkosto ei vastannut niitä luon-
non arvojen säilyttämisen tavoitteita, jotka kansallispuistoille on nykyisin
asetettu.

Kansallispuistojen suojeluarvo

Kansallispuistojen ensisijainen tarkoitus nykyisin on turvata luonnon monimuo-
toisuus. Niiden tulee edustaa maiden tyypillistä luontoa, mutta myös luonnon
kansallisesti ja kansainvälisesti arvokkaimpia osia. Kansallispuistoihin sisältyy
usein kansallismaisia ja luonnontähtävyksiä ja ne tarjoavat myös virkistys-
palveluja luonnonsuojelun ehdoilla.

Luonnonsuojelun tavoitteena on nykyisin suojella kansallispuistoissa kokonai-
sia ekosysteemejä tai luonnonmaantieteellisiä alueita pienten yksittäisten
arvokkaiden alueiden sijaan, joilla ei voida taata lajien kantojen säilymistä ja
riittävää monimuotoisuutta. Pienempiä luonnontuotteita voidaan säilyttää perus-
tamalla muita suojelualueita. Kansallispuistojen ja muiden luonnonsuojelu-
alueiden verkoston tarkoituksena on säilyttää ainakin osa kunkin maan jokai-
sesta elinympäristötyypistä ja estää lajien kuoleminen sukupuuttoon. Kansallis-
puistojen ja muiden suojelualueiden muodostaman verkon riittävällä laajuudella
pyritään turvaamaan niiden luontotyypille ominaisen kasvi- ja eläinlajiston
olemassaolo sekä ekosysteemien rakenne ja toiminta.

Pohjoismaissa riittää vielä runsaasti suojeltavaa, sillä ehkä tärkein koko maail-
maa koskeva suojelutavoite on Kansainvälisen luonnonsuojeluliiton (IUCN),
YK:n ympäristöohjelman (UNEP) ja Maailman luonnonsäätiön WWF:n hyväk-
symä strategia, Caring for the Earth (1991), jonka mukaan suojelualueiden tu-
lee edustaa kaikkia elinympäristötyyppejä, ja jokaisesta on suojeltava 10 pro-
senttia. Metsistä mainitaan strategiassa vielä erikseen erityisesti vanhoja met-
siä koskeva 10 prosentin suojelutavoite. Pohjoismaiden ministerineuvoston
välitavoitteena on viiden prosentin suojelu metsämaan alasta vuoteen 2010
mennessä.

Pohjoismaiden kansallispuistot

Ruotsissa, Norjassa ja Suomessa suurin osa kansallispuistojen pinta-alasta si-
jaitsee maiden pohjoisosissa ja tunturialueilla ja pinta-ala on siten luontotyypei-
tään epätasaisesti jakautunut. Muualla suojelualueet ovat pieniä sirpaleita, eikä
tavoite 10 % suojeluasteesta toteudu näiden alueiden luontotyyppien osalta.
Paljakk- ja tunturimetsäalueet eivät ole metsä- tai maataloudellisesti kovin

Kansallispuisto on IUCN:n suojeluluokan II:n mukaisesti suojelualue, jonka hoidossa keskity-
tään ekosysteemien suojeluun ja virkistyskäytön
turvaamiseen. Se on luonnontilainen, suojeltu
maa- tai merialue, joka on perustettu (a) yhden tai
useamman ekosysteemin ekologisen koskemat-
tomuuden turvaamiseksi nykyisille ja tuleville su-
kupolville, (b) alueen suojelutavoitteen kanssa ris-
tiriidassa olevan elinkeinon harjoittamisen tai
muun käytön estämiseksi ja (c) ympäristön ja kult-
tuurin kanssa sopusoinnussa olevien henkisen
hyvinvoinnin, tutkimuksen, luonto-opastuksen,
virkistyskäytön ja asiakaspalvelun mahdollisuuk-
sien luomiseksi. Kansallispuiston IUCN:n määri-
telmän mukainen vähimmäiskoko on 1 000 ha.

*Vuonna 1982 perustettu Patvinsuon kansallispuisto Itä-
Suomessa on kansainvälisestikin merkittävä suoluonnon
suojelu- ja tutkimusalue, jossa on lisäksi vanhoja aar-
niometsiä ja kauniita vesistöjä. Syrjäisessä erämaapuisto-
ssa on elinvoimainen karhukanta. Kuva: Marja Pylvänäinen.*

tuottavia, joten niitä on saatu suojelun piiriin helpommin. Valittavan usein pätee, että mitä tuottoisammille alueille siirrytään, sen pienempiä ja hajanaisempia suojelualueet ovat. Suuri osa Pohjoismaiden kansallispuistoista ja muista suojelualueista kuuluu EU:n Natura 2000 -verkostoon.

Ruotsissa on kaikkiaan 28 kansallispuistoa. Ruotsin kansallispuistosuunnitelmassa ehdotetaan uusia alueita suojeltaviksi siten, että niiden edustavuus huomioidaan paremmin. Ruotsiin perustetaan vuoden 2009 syyskuussa 29. kansallispuisto, Koster, joka on Ruotsin ensimmäinen merellinen kansallispuisto. Norjassa on 31 kansallispuistoa, ja lisäksi Huippuvuorilla on 7. Norjan 32. kansallispuisto perustetaan elokuussa 2009. Suomessa on 35 kansallispuistoa, joista neljä on merellisiä.

Tanskaan Jyllannin luoteisosaan perustettiin vuonna 2008 ensimmäinen IUCN:n määritelmän mukainen kansallispuisto Thy, ja neljä seuraavaa on perusteilla. Grönlannissa on yksi, mutta maailman suurin ja pohjoisin kansallispuisto, Grönlannin kansallispuisto. Puisto perustettiin vuonna 1974 ja sitä laajennettiin 1988. Se on laajuudeltaan lähes miljoona neliökilometriä, josta tosin suurin osa on mannerjäätikköä, mutta kattaa myös pitkän rannikkokaistaleen. Färösaarilla ei ole yhtään kansallispuistoa, mutta ensimmäinen on suunnitteilla. Islannissa on kolme kansallispuistoa, joista ensimmäinen perustettiin vuonna 1928.

Kansallispuistot ovat Pohjoismaissa vahvassa asemassa, mutta käytännössä ne eivät kuitenkaan aina anna täydellistä suojaa luonnon hyödyntämiseltä. Eri maiden kansallispuistojen suojelun tiukkuudessa on eroja ja osassa kansallispuistoista on myönnetty erivapauksia mm. vesivoiman ja teiden rakentamiseen, kaivannaistoimintaan ja metsästyksen.

Pohjoismailla on erityisesti Pohjoismaille ominaisten luontotyyppien kansainvälinen suojeluvastuu. Näitä ovat mm. saaristot, maankohoamisrannikko, murroslaaksomaisemat, kosteikot, luonnonmetsät, eteläiset lehtimetsät, vanhat viljelysmaisemat, alvarit, kaskialueet, rakentamattomat joet ja vesistöt, reunamuodostumat ja harjut, aktiiviset tulivuori- ja geysiralueet, sandurialueet, Mývatn ja suuret lähdevirrat Islannissa, lintuvuoret, Itämeren meriympäristöt, Jyllannin dyynimaisemat ja Vattimeri. Muun muassa kansallispuistoilla suojellaan näitä ainutlaatuisia luontotyyppejämme.

Uloimmat dyynit Tanskan ensimmäisen kansallispuiston, Thyn, Hanstholmin alueella. Kuva: Ib Nord Nielsen.

Lähdeluettelo tietolehdisten kotisivulta: www.ymparisto.fi/pohjoismaidenluonto
>Tietolehdistet > Kansallispuistot

Kansallispuistojen virkistysarvo

Vaikka kansallispuistojen ensisijaisena tarkoitukseen on turvata luonnon monimuotoisuus ja luonnon oma kehitys ilman ihmistoiminnan aiheuttamia muutoksia, on niiden arvo joissakin tapauksissa muotoutunut perinteisen luonnon hyödyntämisen, kuten porolaidunnuksen seurauksena. Kansallispuistoja perustettaessa huomioidaan biologisten arvojen lisäksi ainutlaatuiset maisemat ja kansallinen historia sekä taataan kansalaisille mahdollisuus nauttia yhteisestä luonnonperinnöstämme.

Kansallispuistoihin on vapaa pääsy ja niissä on usein opastuskeskuksia, retkeilypolkuja nuotiopaikkoineen, autiotupia ja muita palvelurakenteita. Puistot palvelevat kansalaisia ulkoilu- ja virkistyskeittaina luonnon ja luonnonsuojelun ehdoilla. Opastuskeskukset tarjoavat opastusta, tietoa ja valistusta ja pyrkivät lisäämään kansalaisten tietoisuutta luonnon monimuotoisuuden merkityksestä.

Kansalaisten suuri kiinnostus koskemattomaan luontoon – luontoturismi – voi myös vaarantaa kansallispuistojen luonnonarvoja. Liikenne kansallispuistoihin ja väkimäärät puistoissa kuormittavat luontoa, mutta toisaalta virkistyspalvelujen tuottajilla on motivaatio säilyttää alueet luonnontilaisina ja houkuttelevina tuleviakin turisteja varten. Turismi tarjoaa paikallisille myös toimeentuloa, mikä korvaa mahdollisia tulonmenetyksiä, kun alueita suojellaan eikä aiempi elinkeinotoiminta ole enää mahdollista.

Muut suojelualueet täydentävät kansallispuistoverkostoa

Luonnonpuistot, erämaiset alueet, luonnonmuistomerkit, erityiset luontotyyppien tai lajien hoitoalueet, maisemansuojelualueet ja luonnonvarojen hoito- ja suojelualueet muodostavat yhdessä kansallispuistojen kanssa suojelualueverkoston Pohjoismaissa, jota vielä täydentävät EU:n Natura 2000 -verkosto ja yksityiset suojelualueet. Suojelu toteutetaan laein, asetuksin, päätöksin ja direktiivein.

Vuosittain 24. toukokuuta vietetään Euroopan puistopäivää EUROPARC-järjestön aloitteesta. EUROPARC on Euroopan suojelualueita edustava järjestö, joka yhdistää 39 maan kansallispuistot, alueelliset puistot, luonnonpuistot ja biosfäärialueet, tavoitteenaan suojella Euroopan laajien, luontotyyppien ja maisemien ainutlaatuinen kirjo. Järjestön jäseninä on 500 toimijaa, jotka muodostavat asiantuntijaverkoston, joka vaalii Euroopan vihreitä jalokiviä, yhteistä luonnon- ja kulttuuriperintöämme.